

Energeetika- ja keskkonnaministri määruse „Majandus- ja taristuministri 30. detsembri 2022. a. määruse nr 109 „Toetuse andmise tingimused ja kord rohevesiniku kasutuselevõtuks transpordisektoris ja keemiatööstuse lähteaine tootmiseks“ muutmise“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Majandus- ja taristuministri 30. detsembri 2022. a. määruse nr 109 „Toetuse andmise tingimused ja kord rohevesiniku kasutuselevõtuks transpordisektoris ja keemiatööstuse lähteaine tootmiseks“ muutmise määrus kehtestatakse välissuhtlemisseaduse § 8 lõike 4, Vabariigi Valitsuse 29. novembri 2021. a määruse nr 108 „Taaste- ja vastupidavuskava elluviimise korraldus ja toetuse andmise üldtingimused“ (edaspidi üldmäärus) § 8 lõike 1 ning atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõike 3 ja § 182¹ lõike 5 alusel.

Üks taastekavas ettenähtud investeering on vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine, et saavutada Euroopa rohelise kokkuleppega seatud EL-i eesmärk jõuda 2050. aastaks kliimaneutraalsuseni. Taastekava kohaselt on toetuse eesmärk kiirendada rohelise ehk saastevaba vesiniku tootmist ja tarbimist Eestis, kus ei ole veel toimivaid vesiniku tootmise, jaotamise ja tarbimise võimalusi. 11. november 2025 muudeti taastekava, millega vähendati meetme eelarvet ning mille alusel andis Euroopa Komisjon loa investeeringu elluviimiseks kahes etapis.

Saastevaba vesinikutehnoloogia kasutuselevõtt on oluline investeering teel rohelisema majanduse suunas, sest aitab süsteemselt liikuda väiksema keskkonnahäiringuga ja tõhusama ressursikasutusega majandusmodelite suunas. See investeering aitab käivitada seni veel Eestis mitte eksisteerivat vesinikuturgu ning võrreldes olemasoleva olukorraga eeldab toimiva turu suunas liikumine vesinikupõhiste väärtusahelate ülesehitamist. Väärtusahelate käivitamine ning testimine katseprojektides on oluline uue turu tekkeks, püsijäämiseks ning järk-järgult kulutõhusaks muutumiseks.

Euroopa Liidu Nõukogu on Eesti taaste- ja vastupidavuskava kinnitanud 29. oktoobril 2021. a. rakendusotsusega nr 12532/21. Euroopa Liidu Nõukogu kinnitas 16.06.2023 Eesti uuendatud taastekava mahuga 953 miljonit eurot, mis keskendub varasemast enam rohereformiga seotud investeeringutele nii era kui ka avalikus sektoris. Kavas plaanitud tegevused viiakse ellu 2026. aasta keskpaigaks.

Euroopa Liidu Nõukogu kinnitas 11.11.2025 taaste- ja vastupidavuskava muudatuse, millega muudeti Investeeringu 2.7 „Võimaluste loomine taastuenergiaga põhinevate rohelise vesiniku tehnoloogiate kasutuselevõtuks“ eesmärgi ja eelarvet. Investeeringu eesmärk on toetada vesiniku integreeritud väärtusahelate käivitamise ja piloteerimise esimest etappi alates energiatootmise ja -varustuse lahendustest kuni lõpptarbimiseni erinevates rakendusvaldkondades. Meetme sisu on projektide toetamine taastuenergiaga põhinevate rohelise vesiniku tehnoloogiate valdkonnas. Projektide elluviimise esimese etapi eelarve on 11 miljonit eurot.

Määruse muudatusega pikendatakse projektide abikõlblikkuse perioodi lõpptähtaega, kuna tegemist on ajamahukate ja keeruliste rohevesiniku katseprojektidega, mida ei ole võimalik viia ellu ja ega saavutada tulemusi taasterahastu ettenähtud tähtajaks – 1. juuniks 2026. Pärast

nimetatud lõpptähtaega jätkatakse pooleliolevate projektide kaasrahastamist lubatud heitkoguste ühikute enampakkumisel saadavast tulust atmosfääriõhu kaitse seaduse (edaspidi AÕKS) alusel. Kavandatud muudatusega lisatakse rahastusallikana riigi eelarvestrateegias 2026–2029 kinnitatud meede „Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtmine“. Eelnõuga tehtavad muudatused ei suurenda ettevõtjate ega kodanike halduskoormust.

1.2. Eelnõu koostajad

Eelnõu ja seletuskirja koostasid Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna taastuenergia ekspert Hans Markus Kalmer (626 9120, hans.kalmer@kliimaministeerium.ee) ja Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus toetuste ja teenuste osakonna projektikoordinaator Tiiu Noormaa (5880 0210, tiiu.noormaa@kik.ee). Eelnõu õigusekspertiisi tegid Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus jurist Jaanika Vilde (5880 0207, jaanika.vilde@kik.ee) ja Kliimaministeeriumi nõunik (kristel.soodla@kliimaministeerium.ee). Eelnõu ja seletuskirja keeletoimetuse tegi Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Aili Sandre (aili.sandre@justdigi.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõukohane määrus koosneb 16 punktist, millega muudetakse majandus- ja taristuministri 30. detsembri 2022. a. määrust nr 109 „Toetuse andmise tingimused ja kord rohevesiniku kasutuselevõtuks transpordisektoris ja keemiatööstuse lähteaine tootmiseks“ (edaspidi TAT). Määruse kehtestamise aluste hulka lisatakse atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõige 3 ja § 182¹ lõige 5.

Punktiga 1 täiendatakse preambulis viiteid kohastele volitusnormidele. Lisatakse viide AÕKSile.

Punktiga 2 muudetakse § 1 lõiget 2 ja täiendatakse lõikega 2¹. Muudatuse kohaselt jätkatakse projekti rahastamist pärast taasterahastu abikõlblikkuse perioodi lõppemist lubatud heitkoguste ühikutega kauplemise enampakkumisel saadud tulust. Sätestatakse, millisel ajaperioodil juhindutakse üldmäärusest ning millal jätkatakse projekti elluviimist AÕKS § 161 lõike 3 ja Vabariigi Valitsuse 4. novembri 2016. a määruse 121 „Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise enampakkumisel saadud tulu kasutamise, aruandluse ja teavitamise üldtingimused“ (edaspidi *määrus nr 121*) alusel.

Punkti 3 kohaselt on taastekavast rahastamise perioodi lõpptähtaeg 1. juuni 2026, mis ei pea olema projekti abikõlblikkuse perioodi lõpp. Projekti jätkuvaid tegevusi toetatakse AÕKSil alusel kuni 31. detsembrini 2029. Kuni 1. juunini 2026 tehtud tegevused ja nende eest makstud kulud loetakse abikõlblikuks ja rahastatavaks üldmääruse kohaselt taasterahastust ning alates 2. juunist 2026 tehtavad tegevused ja lõppsaaja tasutud kulud lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise enampakkumisel saadud tulust. TAT § 24 lõike 1 kohaselt peab kulu olema tekkinud ja lõppsaaja või partner selle eest tasunud abikõlblikkuse perioodil. Seega kui tegevus on pooleli suvel 2026 ja valmib pärast 1. juunit 2026, siis rahastatakse seda AÕKSil alusel vastavalt kulu tekkimise ajale. Kui nt lõppsaaja teeb tegevuse ja maksab arve omafinantseeringust hiljemalt 1. juunil 2026 ning KIK maksab töövõtjale ülejäänud arve, siis on KIKil selleks aega kuni 30. juunini 2026, et kulusid oleks võimalik rahastada taasterahastust. TAT § 8 lõike 1 kohaselt loetakse toetatavaks kuluks taotluse rahuldamise otsusega kinnitatud tegevuste elluviimiseks tehtud põhjendatud kulu, mis tekib abikõlblikkuse perioodil ning mille aluseks olevad tegevused on kooskõlas Eesti ja Euroopa Liidu õiguse ja riigiabi reeglitega.

Punktiga 4 tunnistatakse kehtetuks § 20 lõiked 4–6, kuna nende sisu on esitatud määruse §-s 26.

Punktiga 5 täiendatakse § 20 lõikega 7, millega lisatakse alus taotluse rahuldamise otsuse muutmiseks nii, et ühele projektile saaks toetust anda taasterahastust ja hiljem heitkoguste ühikute enampakkumisel saadavast tulust.

Punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks § 21 lõige 3 kui mitte asjakohane, sest AÕKSi alusel rahastamise lisandumine võimaldab projekte rahastada kuni 31.12.2029 ning seetõttu puudub vajadus lähtuda varasemast taastekava abikõlblikkuse tähtajast 30.06.2026, mis tingis § 21 lõige 3 vajalikkuse. Projektidega on kõik toetuse saajad juba alustanud sel määral, et on tagatud riigiabi ergutava mõju nõue. Eelnõu reguleerib tingimusi, kuidas projektide elluviimisega lõpuni jõuda ja tulemus saavutada. Samuti on reaalsel olukorda, eelkõige valdkonna uudsust arvestades tegemist liigselt piirava regulatsiooniga.

Punktiga 7 täiendatakse § 21 lõikega 14, et täpsustada lõppsaajale, millisel ajahetkel millistest teavitamisreeglitest peab lähtuma. Vastavalt üldmääruse § 2 lõikele 6¹ tuleb lõppsaajal tagada taasterahastust toetatud investeeringu eesmärgipärane kasutus kuni 31. detsembrini 2026, millise tähtajani peab järgima ka üldmääruse §-s 12 sätestatud teavitamise nõudeid. Vajadusel tagatakse üleminekuperioodil juulist 2026 kuni 31. detsember 2026 mõlema rahastaja reeglite kohane teavitamine investeeringu objektil.

Punktiga 8 muudetakse § 23 lõike 1 sõnastust, et ajakohastada aruannete esitamise kord. Tulenevalt AÕKSi alusel rahastamise lisandumisest kuni 31.12.2029 ei ole enam vajalik varasemalt kehtestatud lühem aruandlusperiood, sest AÕKS ei kohusta aruandeid esitama sagedamini kui kord aastas.

Punktiga 9 täiendatakse § 23 lõikega 2¹, lisades miinimumnõuded lõpparuandele. Lõpparuande vormi avaldab KIK e-toetuse keskkonnas ja lõppsaajal tuleb see korrektselt kohaste andmetega täita.

Punktiga 10 asendatakse § 23 lõikes 3 sõna „taotleja“ sõnaga „lõppsaaja“. Kehtivas määrides on ekslikult kasutatud vale mõistet, regulatsioon ei kohaldu taotlemise staadiumis ehk taotlejale, vaid juba toetust saanud isikule ehk lõppsaajale.

Punktiga 11 tunnistatakse § 23 lõige 5 kehtetuks, kuna see ei kohaldu TAT alusel antud riigiabi andmise korral. Kui üldpõhimõttena loetakse abi piiratuks minimaalse summaga, mis on vajalik toetatava projekti või tegevuse elluviimiseks, st abi vastab netolisakulule (nn rahastamisvahe), mis on vajalik abimeetme eesmärgi saavutamiseks võrreldes vastupidise stsenaariumiga abi puudumisel. Kuid TAT alusel toetuse andmisel netolisakulu üksikasjalikku hindamist ei nõuta, sest abisummad määratakse kindlaks konkureeriva pakkumismenetluse kaudu. See annab usaldusväärse hinnangu potentsiaalsete abisaajate nõutava minimaalse abi kohta. Taotlusvoor korraldati konkureeriva pakkumismenetlusena.

Punktiga 12 muudetakse § 24 lõike 2 sõnastust, et oleks üheselt mõistetav, millised kulud ja tegevused on toetuse maksmise aluseks.

Punktiga 13 tunnistatakse kehtetuks § 24 lõige 5, kuna see pole asjakohane. Toetust makstakse vaid tehtud tööde eest tegelike kulude alusel, mistõttu peab iga makse aluseks olev tegevus olema tehtud.

Punktidega 14 ja 15 muudetakse § 25 punkti 4 sõnastust ja lisatakse punkt 5, et täpsemalt selgitada, millisel juhul võib KIK toetuse maksmisest keelduda. Muudatus on vajalik, et minna üle rahastamisele kahest eraldi allikast.

Punktiga 16 muudetakse § 26 lõike 1 sõnastust, lisades toetuse tagasinõudmise ja -maksmise alusena AÕKSi.

Punktiga 17 muudetakse § 26 lõike 3 sõnastust ja viiakse see vastavusse abi andmise eesmärgiga toetada rohevesiniku väärtusahelate käivitamist ning testimist katseprojektides. See tähendab, et puuduva vesinikuturu käivitamine ei pruugi sujuda piisava kiirusega, et tagada heidete vähenemine taotlemisel eeldatud kogustes. Norm viiakse kooskõlla HMSi üldpõhimõtetega (§ 4), mille kohaselt toetuse andjal on kaalutusõigus toetuse tagasi nõudmisel ehk koormava haldusotsuse tegemisel ja toetuse andja ehk KIK peab kaalutusõigust toetuse tagasi nõudmisel rakendama.

Punktiga 18 tunnistatakse § 26 lõige 4 kehtetuks, kuna see ei kohaldu TAT alusel antud riigiabi andmise korral.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõus ei ole vastuolusid Euroopa Liidu õigusaktidega. Toetuse andmise tingimused taasterahastust on vastavuses Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahu (ELT L 57, 18.02.2021, lk 17–75). Toetuse andmise tingimused AÕKSi alusel projekti rahastamiseks on vastavuses Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2003/87/EÜ, millega luuakse liidus kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem ja muudetakse nõukogu direktiivi 96/61/EÜ.

4. Määruse mõjud

Määruse üldine mõju

Määruse muutmise tulemusena kiirendatakse rohevesiniku turule tulekut ning tarbimist nii transpordisektoris kui ka tööstuses. See aitab panustada nii Euroopa Liidu ja liikmesriikide pikaajaliste kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisse kui ka Vabariigi Valitsuse 19. detsembril 2019. a kinnitatud kava „Eesti riiklik energia-ja kliimakava aastani 2030“ eesmärkidesse, samuti taastuvenergia direktiivis EL 2018/2001 sätestatud taastuvenergia transpordis kasutamise eesmärkidesse (aastaks 2030 moodustab transpordikütuste tarbimises taastuvatest energiaallikatest toodetud kütus 14%).

Meetme alusel toetatakse edasi kolme projekti: Eesti Energia, Elme Messer ja Derivaat NH3 (vt Tabel 1). Planeeritud on, et kogutoetusest kantakse 32,7 miljonit heitkoguste ühikute enampakkumisel saadavast tulust.

Tabel 1. Meetme alusel toetatavad projektid.

Projekti nimi	Toetuse saaja	Eeldatav valmimisaeg	Toetus (miljonit €)
“Rohevesiniku väärtusahela roheammoniaagi tootmiseks Paldiskis“	Lõppsaaja OÜ Derivaat NH3.	2029	17
„Rohevesiniku tehase rajamine Narva linna“	Lõppsaaja Elme Messer HYDG OÜ.	2026	2

„Rohevesiniku terviklahenduse pilootprojekt"	Partnerid on Eesti Energia AS, Enefit Green AS, AS Alexela, AS GoBus ja OÜ Hydroloco.	2029	24,7
KOKKU			43,7

Mõju halduskoormusele

Eelnõuga ei kaasne ettevõtjatele ega kodanikele ühtegi uut kohustust riigi ees ega suurene halduskoormus.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulusid ega eeldata sellest tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Määruse kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu.